

**ІНСТИТУТ ДЕМОГРАФІЇ ТА СОЦІАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ІМ. М.В. ПТУХИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ**

КОРНІЄНКО ОЛЕНА ОЛЕКСІЇВНА

УДК 314.7

**СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ РЕГІОНАЛЬНОЇ
АСИМЕТРІЇ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

Спеціальність 08.00.07 - демографія, економіка праці,
соціальна економіка і політика

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи Національної академії наук України, м. Київ

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор,
академік Національної академії наук України
Пирожков Сергій Іванович,
віце-президент Національної академії наук України.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Романюк Михайло Дмитрович,
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені
Василя Стефаника»,
професор кафедри менеджменту та маркетингу;

кандидат економічних наук, доцент
Овчиннікова Олена Русланівна,
Хмельницький національний університет,
доцент кафедри автоматизованих систем і моделювання в
економіці.

Захист дисертації відбудеться «20» лютого 2018 року о 16 год. 00 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.247.01 за адресою: 01032, м. Київ, бульвар Т.Шевченка, 60.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці *Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи Національної академії наук України* за адресою: 01032, м. Київ, бульвар Т.Шевченка, 60.

Автореферат розіслано «19» січня 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С. В. Полякова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах глобалізації міграційні процеси у світі набувають величезних масштабів, при цьому вони характеризуються соціально-економічною асиметричністю, що обумовлена нерівномірністю розвитку країн та регіонів світу. Асиметричність міграційних процесів призводить до перерозподілу населення між територіями, зміни структурних характеристик населення країн та регіонів. Тому дослідження соціально-економічного аспекту регіональної асиметрії міграційних процесів, вивчення їх сучасного стану і тенденцій розвитку та регулювання становлять окремий напрям економічних досліджень.

Питанням комплексного аналізу сучасної міграційної ситуації в Україні, дослідженню широкого кола проблем теоретичного та прикладного аспектів трудової міграції, оцінці впливу міграції на демографічний та соціально-економічний розвиток, прогнозуванню міграції населення, дослідженню етнічного складу населення і чинників його динаміки, а також дослідженню імміграції в Україну та інтеграції іммігрантів присвячено праці українських вчених Гладуна О.М., Гнатюк Т.О., Драгунової Т.А., Іванкової-Стецюк О.Б., Лібанової Е.М., Майданік І.П., Малиновської О.А., Мостової І.О., Овчиннікової О.Р., Пирожкова С.І., Позняка О.В., Прибиткової І.М., Романюка М.Д., Хомри О.У., Шушпанова П.Г.

Питання ключових характеристик сучасного етапу розвитку глобального ринку праці розглянуто в роботах українських науковців: Лісогор Л.С., Лук'яненко Д.Г., Макарової О.В., Петрової Т.П., Поручника А.М., Столярчук Я.М., Ткаченко Л.Г. Проблеми формування державної міграційної політики та напрямів її вдосконалення розкрито у працях таких дослідників, як Малиновська О.А., Піскун О.І., Розка І.К., Шульга М.О.

Дослідження теорії регіональних міграційних процесів широко висвітлені в роботах зарубіжних вчених. П.Педерсен, М.Питлікова, Н.Сміт вивчають міграційні потоки в країнах ОЕСР, питанням економічних досліджень детермінант імміграції присвячені роботи Дж. Боряса, Д. Левхарі та О.Старк.

Аспекти асиметричності міграції розглядають у своїх працях Е. Кац та О.Старк. Причини і економічні наслідки масової міграції вивчають Х.А.Алонсо, Р.Гутьєррес, Дж.Вільямсон і Т.Хаттон. А.Солімано проводить комплексне дослідження глобальних міграційних процесів. Р.Адамс, Х.Лі, Дж. Макхейл, О.Старк, Н.Чао досліджують питання асиметрій в міжнародних міграційних процесах. Моделі системного дослідження процесу міждержавної трудової міграції населення наводять в своїх працях Д.Каремер, Г.Лопес-Казанова, А.М. Майда, М.Торрес, Т.Хаттон.

Разом з тим проблеми регіональної асиметрії міграційних процесів у світовій і, особливо, вітчизняній науковій літературі вивчаються і аналізуються на недостатньо глибокому рівні. Соціально-економічний аналіз міграційних процесів та дослідження їх ефективності в умовах регіональної асиметрії набувають особливого значення у вимірі сучасних економічних реалій та,

відповідно, наукових досліджень. Проблема регіональної міграційної асиметрії потребує пошуку ефективних шляхів вирішення.

Таким чином, і в теоретичному, і в практичному планах комплексне дослідження соціально-економічних аспектів регіональної асиметрії міграційних процесів є актуальним, що й зумовило вибір теми дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота виконана в рамках науково-дослідних тем «Довгострокові наслідки зовнішніх трудових міграцій населення України: методологія та практика оцінювання» (номер державної реєстрації 0112U006753), в межах якої автором виявлені особливості тенденцій міграційних процесів в Україні на сучасному етапі, та «Інтеграція іммігрантів, трудових мігрантів та внутрішньо переміщених осіб в Україні» (номер державної реєстрації 0115U004584), в рамках якої автором здійснено оцінку регіональної міграційної асиметрії в Україні, впливу руху ВПО на асиметричність міграційних процесів, розроблено заходи щодо пом'якшення регіональної міграційної асиметрії.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є удосконалення теоретичних засад оцінки регіональної міграційної асиметрії, виявлення її взаємозв'язків з соціально-економічними процесами та розроблення практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності державної політики подолання негативних наслідків асиметричності міграційних процесів. Відповідно до теми та логіки дослідження у дисертації сформульовано такі завдання:

- узагальнити теоретичні засади дослідження регіональної асиметрії міграційних процесів;
- удосконалити понятійний апарат дослідження міграційних процесів та їх регіональної асиметрії;
- комплексно охарактеризувати форми асиметрії сучасних міграційних процесів на різних рівнях;
- виявити особливості сучасного етапу міжнародних міграційних процесів, встановити тенденції міграцій населення у країнах Східної Європи і, зокрема, в Україні;
- здійснити всебічний аналіз асиметрії міграційних процесів в Україні, включаючи асиметричність міграційних потоків, розподілу міграційного капіталу та вплив руху внутрішньо переміщених осіб (далі - ВПО) на регіональну міграційну асиметрію;
- визначити взаємозв'язок між параметрами міграцій та міжнародної інвестиційної позиції країн Східної Європи, оцінити вплив міжнародної інвестиційної позиції на асиметричність міграційних процесів;
- розробити рекомендації щодо удосконалення міграційної політики в контексті пом'якшення негативних наслідків асиметрії міграційних процесів.

Об'єктом дослідження є регіональна асиметрія міграційних процесів, яка розглядається в соціально-економічному контексті.

Предметом дослідження є виявлення чинників та особливостей формування регіональної асиметрії міграційних процесів.

Методи дослідження. Дослідження виконане із використанням: теорії трансформації світового ринку праці та його ключових напрямів модифікації; теорії міжнародних міграційних процесів; теорії регіональної асиметрії міжнародних процесів.

У процесі дослідження використано: методи наукового абстрагування, спостереження, синтезу узагальнення для виокремлення ключових соціально-економічних чинників впливу на міграційні процеси (п. 1.1), при аналізі форм асиметрії сучасних міграційних процесів (п.1.2), соціально-економічному аналізі регіональної асиметрії міграційних процесів (п.2.2, 2.3); системно-структурний аналіз для дослідження національного та міжнародного виміру міграційної політики (п.1.3) та соціально-економічного аналізу регіональної асиметрії міграційних процесів (п. 2.3); статистичний і графічний методи для дослідження міграційного сальдо в країнах Східної Європи (п.3.1); економіко-математичне моделювання – для встановлення функціонального взаємозв'язку міграційного сальдо та міжнародної інвестиційної позиції країн Східної Європи (п.3.1).

Інформаційною та аналітичною базою дослідження регіональної асиметрії міграційних процесів є монографічні праці зарубіжних і вітчизняних вчених-економістів, що присвячені міжнародній міграції, матеріали й аналітичні звіти міжнародних організацій, що займаються питаннями міграції (Міжнародна організація з міграції, Міжнародна організація з праці, Комісія з народонаселення і розвитку ООН, Світовий Банк та інші), нормативно-правові та статистичні дані державних органів влади України, результати наукових досліджень Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАНУ, Інтернет-ресурси.

Наукова новизна одержаних результатів дисертації полягає в теоретичному узагальненні сутності регіональної асиметрії міграційних процесів та поглибленні науково-методичних положень її дослідження. Основні результати, що містять елементи наукової новизни, полягають у такому:

удосконалено:

- понятійний апарат міграційних досліджень, зокрема дано авторське визначення терміну «міграція населення», яке, на відміну від існуючих, враховує такі особливості процесу, як супроводження його змінами соціально-економічного статусу індивіда та формування міграцій під дією взаємозв'язку різниці соціально-економічних умов у регіонах вибуття та прибуття і територіальної віддаленості між ними, а також запропоновано авторські дефініції «асиметрія міграційних процесів», «регіональна асиметрія міграційних процесів», «природна асиметрія», «надмірна асиметрія», «диспропорційна асиметрія», які акцентують увагу на наслідках міграційної асиметрії для соціально-демографічного розвитку;
- класифікацію напрямів використання міграційного капіталу, яка, на відміну від існуючих, враховує не лише напрями використання грошових переказів, але й витрат, здійснених в країнах перебування. В підсумку виділені максимально корисні, корисні, умовно корисні та некорисні напрями використання заробітків зовнішніх трудових мігрантів;

дістало подальшого розвитку:

- підходи до аналізу форм асиметрії міграційних процесів на різних рівнях дослідження, зокрема обґрунтовано необхідність дослідження міграційної асиметрії як на рівні сукупності міграційних потоків, так і на рівні укрупнених потоків, кожному з яких відповідає особливий набір форм асиметрії і специфічні показники її оцінки. Це дає змогу комплексно оцінити ступінь асиметричності міграційних процесів в Україні, виявити існуючі проблеми та розробити заходи щодо їх пом'якшення;
- дослідження взаємозв'язку міграційного сальдо та міжнародної інвестиційної позиції країни, зокрема розроблено модель, що обґрунтовує закономірність зростання відносного міграційного сальдо із зниженням показника відношення міжнародної інвестиційної позиції України до ВВП;
- оцінювання факторів впливу на регіональну міграційну асиметрію, зокрема виявлено вплив ВПО на асиметричність міграційних процесів в Україні. Здійснені розрахунки дали змогу встановити, що асиметричність розселення ВПО за регіонами України призводить до виникнення надмірної міграційної асиметрії в окремих областях.

Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення сформульованих автором теоретичних положень, висновків і рекомендацій полягає в тому, що вони можуть слугувати методологічною базою формування методичних підходів до аналізу соціально-економічних аспектів регіональної асиметрії міграційних процесів.

Матеріали та результати дослідження впроваджено в навчальний процес ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» під час розроблення робочих програм, науково-методичного забезпечення та викладання дисциплін «Теорія ймовірностей та математична статистика» та «Регіональна економіка» на факультеті маркетингу (довідка від 23 травня 2016 р.) та в навчальний процес ВНЗ «Інститут реклами» під час розроблення робочих програм на кафедрі рекламного та виставкового бізнесу (довідка №28-р від 25 травня 2016 р.).

Особистий внесок здобувача. Всі наукові результати, які викладені в дисертаційному дослідженні та виносяться на захист, одержано автором особисто.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки результатів дослідження доповідалися та обговорювалися на п'яти конференціях, зокрема: міжнародній науково-практичній конференції «Наукові засади ресурсозбереження в системі антикризового управління і відтворення економіки» (Хмельницький, 30-31 січня 2015 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Євроінтеграція економіки України: виклики та рішення» (Дніпро, 20-21 лютого 2015р.); міжнародній науково-практичній конференції «Зовнішні та внутрішні фактори впливу на економічну систему країни» (Київ, 31 січня 2015 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток нової економічної системи на світовому, державному та регіональному рівнях» (Львів, 30 січня 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання економічних наук» (Херсон, 13-14 березня 2015 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертації опубліковано автором у 10 наукових працях загальним обсягом 2,4 д.а., з них: 3 – у наукових фахових виданнях, 2 – у наукових фахових виданнях, зареєстрованих в міжнародних наукометричних базах даних, 5 – в інших виданнях.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Робота викладена на 217 сторінках машинописного тексту, містить 35 таблиць, з них 11 представлені на 11 повних сторінках; 80 рисунків, з них 15 займають 11 повних сторінок; список використаних джерел із 181 найменування подано на 20 сторінках. Обсяг основного тексту дисертації становить 185 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У розділі 1 «**Теоретичні аспекти дослідження регіональної асиметрії міграційних процесів**» узагальнено теоретичні засади дослідження міграційних процесів та їх регіональної асиметрії, досліджено взаємозв'язок міграцій та соціально-економічного розвитку, включаючи історичний аспект цього взаємозв'язку, визначено класифікацію міграційних процесів згідно різних критеріальних ознак, теоретичну детермінацію понять, пов'язаних з дослідженням міграцій, проаналізовано асиметричність міграційних процесів та роль міграційної політики країн світу як її ключового чинника впливу.

Дослідження генезису та особливостей сучасного етапу міжнародних міграційних процесів показало, що історично світові міграційні процеси відзначалися різними ознаками і особливостями розвитку, трансформуючись від формату примусової міграції рабовласницького та воєнного характеру до міграції на добровільних засадах зі зростанням частки висококваліфікованих спеціалістів (інтелектуальна міграція).

Аналізуючи існуючі визначення міграції на основі формалізованого підходу, можна відзначити, що вони не враховують або недостатньо враховують такі особливості процесу, як супроводження його змінами соціально-економічного статусу індивіда, а також формування міграцій під дією взаємозв'язку різниці соціально-економічних умов у регіонах вибуття та прибуття і територіальної віддаленості між ними. Тому на нашу думку, *міграція – це зміна місцеперебування осіб, яка супроводжується трансформацією їх соціально-економічного статусу в умовах зміни соціальної, освітньої, виробничої, інноваційно-інвестиційної, інституціональної та інформаційно-комунікаційної інфраструктури при переміщенні від території вибуття до території прибуття; інтенсивність відповідних переміщень (за умови добровільного характеру міграції) є прямо пропорційною відмінностям в умовах життя між двома територіями та обернено пропорційною відстані між ними.*

Представимо класифікацію міграційних процесів згідно різних об'єктивних критеріальних ознак (рис. 1). Класифікація спирається на зовнішні по відношенню до мігранта чинники, і тому не враховує такі ознаки, як мета та добровільність поїздки, що мають переважно суб'єктивний характер.

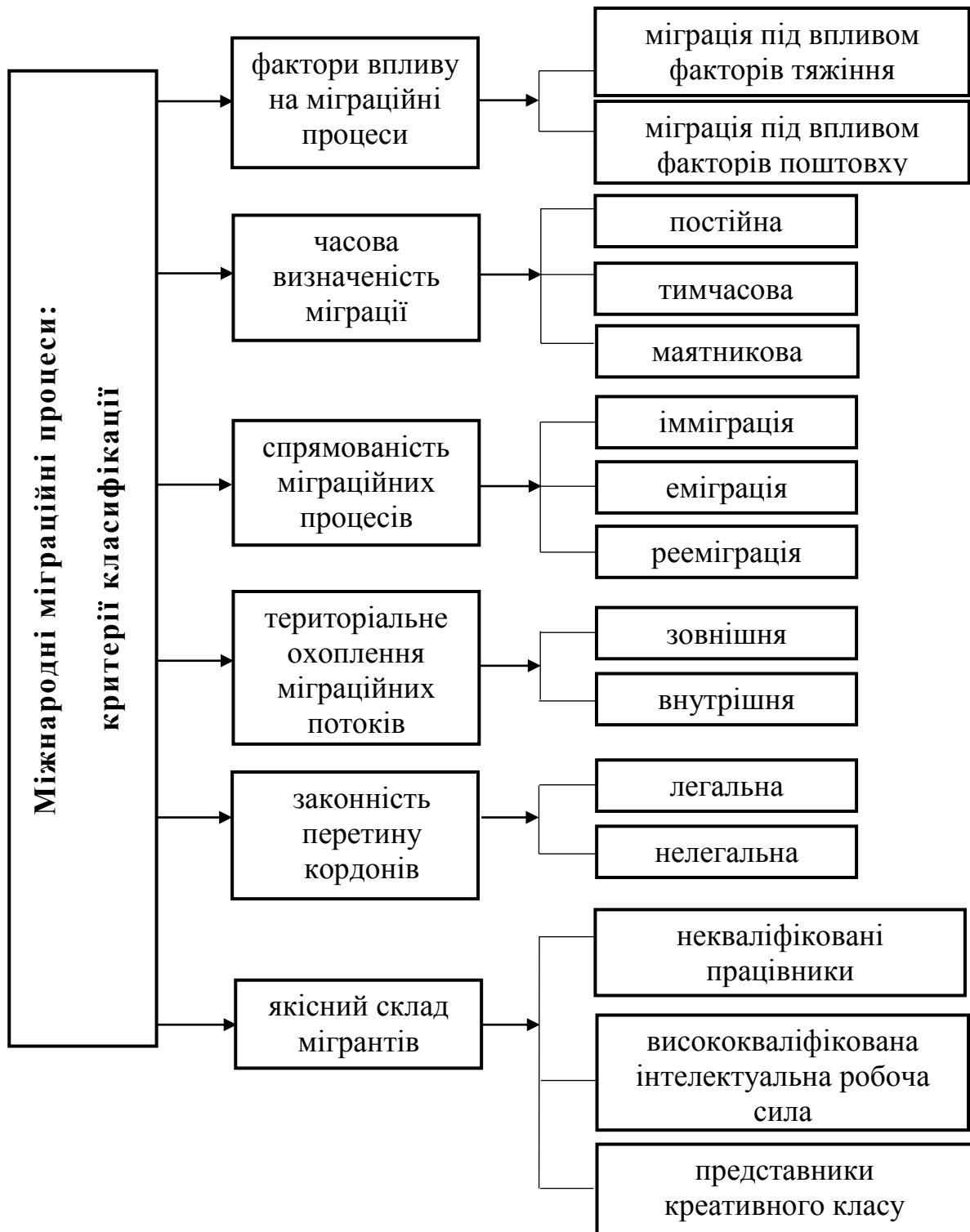

Рис. 1. Критерії класифікації міжнародних міграційних процесів
Джерело: Систематизовано автором

Проаналізувавши різні погляди науковців щодо визначення поняття «асиметрія», представимо авторське трактування цієї категорії як першопричини кризових явищ та як першопричини розвитку (табл. 1).

Підходи до трактування категорії «асиметрія»

Класичне визначення асиметрії	Асиметрія як причина кризових явищ	Асиметрія як причина розвитку
відсутність симетрії, дисбаланс, нерівномірність, непропорційність.	контрадикторність, турбулентність, фрагментарність, дискретність.	біфуркація, емерджентність, трансформація, дивергентність, інклюзивність.

Джерело: Систематизовано автором

Ми вважаємо, що асиметричність розвитку не можна трактувати звужено – лише в рамках класичного підходу або з точки зору окреслення негативних наслідків. Асиметричність розвитку може бути фактором стимулювання різновекторних відносин як на національному, так і на міжнародному та глобальному рівнях.

Асиметричність міграційних процесів є відображенням нерівномірності глобалізаційного розвитку. Вона обумовлена самою суттю міграції, що є поєднанням потоків прибуття і вибуття, котрі зазвичай відрізняються за своїми масштабами, а також за структурними характеристиками мігрантів. На наш погляд, *асиметрія міграційних процесів – це нерівномірність потоків міграцій внаслідок різної привабливості окремих країн (регіонів) для мігрантів в умовах асиметричності глобалізаційного розвитку. Регіональна міграційна асиметрія визначається як нерівномірність концентрації міграційних потоків та порушення пропорцій чисельності та структури населення між складовими (підрозділами) територіальної системи.*

Регіональна асиметрія міграційних процесів може вивчатися на двох основних рівнях, яким відповідають особливі форми асиметрії. По-перше, мова йде про вивчення асиметрії на рівні сукупності міграційних потоків. В межах цього рівня виділяються два підрівня: сукупності потоків між компонентами територіальної системи (наприклад, між регіонами країни) та сукупності міграційних зв'язків окремого компоненту територіальної системи з іншими. Мірилом регіональної міграційної асиметрії на рівні сукупності міграційних потоків є коефіцієнт асиметрії як числова характеристика розподілу ймовірностей дійсної випадкової величини. В залежності від величини показника виділяють дві форми асиметрії: лівосторонню (при від'ємному значенні коефіцієнта асиметрії) та правосторонню (при додатному значенні показника).

По-друге, міграційна асиметрія може бути оцінена на рівні укрупнених потоків – сукупності прибулих та вибулих до конкретного регіону. При дослідженні асиметрії на цьому рівні можна виділити такі дві її форми: додатна (при переважанні прибуття над вибуттям) та від'ємна (при зворотному співвідношенні). Як мірило асиметрії при її дослідженні на цьому рівні можуть розглядатися сальдо міграцій, загальний коефіцієнт сальдо міграцій та коефіцієнт результативності міграцій (відношення кількості вибулих до кількості прибулих).

Регіональна міграційна асиметрія може бути природною, надмірною та диспропорційною. Природною є така регіональна міграційна асиметрія, яка не призводить до суттєвих порушень рівноваги територіальної системи. Надмірна міграційна асиметрія визначається як відмінності в масштабах міграційних потоків між підрозділами територіальної системи, які призводять до загрози перенаселення (надлишку робочої сили) в одних підрозділах та обезлюднення (нестачі робочої сили) в інших. Диспропорційною є така регіональна міграційна асиметрія, яка призводить до потенційно небезпечних змін в структурних характеристиках населення окремих складових територіальної системи.

Відповідно при дослідженні на рівні укрупнених потоків надмірна міграційна асиметрія може бути зафіксована як відносно регіонів-донорів (таку надмірну асиметрію можна визначити як додатну), так і відносно регіонів-реципієнтів (від'ємна надмірна асиметрія). Разом з тим, про диспропорційну міграційну асиметрію можна говорити лише відносно тих підрозділів міграційної системи, де спостерігається значно вища частка представників найбільш репродуктивно та економічно активних вікових контингентів серед вибулих, ніж серед прибулих, оскільки протилежна ситуація не має ознак загрози для поступального розвитку регіону.

Визначення критеріїв надмірності та диспропорційності асиметрії є складним завданням, реалізація якого пов'язана з вирішенням наукової проблеми виявлення параметрів демографічної та міграційної ємності території. В якості орієнтовного критерію диспропорційності міграційної асиметрії може бути визначене міграційне збільшення показника демографічного навантаження особами пенсійного віку на 2% на рік. В рамках територіальної системи в цілому асиметрія міграційних процесів є надмірною (диспропорційною), якщо досягнуто критерій надмірності (диспропорційності) хоча б для одного регіону в межах даної територіальної системи.

Міграційну політику слід оцінювати як реакцію урядів відповідних країн на асиметричність міграційних процесів. Структурно Організація Об'єднаних Націй виділяє чотири типи міграційної політики урядів країн світу: політика сприяння збільшенню імміграційних/еміграційних потоків, політика підтримки імміграції/еміграції на незмінному рівні, політика сприяння зниженню імміграції/еміграції і політика невтручання. На сьогодні більшість країн світу реалізують імміграційну політику у напрямі підтримки незмінного рівня імміграції, або ж не втручаються у перебіг процесу. Еміграційна політика у більшості країн світу орієнтована на невтручання та на зниження рівня еміграції.

У розділі 2 **«Сучасні міграційні процеси та їх асиметричність»** представлені світові тенденції міграцій населення, більш детально проаналізовано перебіг міграцій у країнах Східної Європи, зокрема в Україні, відзначено посилення впливу демографічних чинників на масштаби трудової міграції, які виявляються у країнах Західної Європи, США та Росії.

Так, нетто-імміграція забезпечує у розвинених регіонах світу 56% демографічного приросту, зокрема у західноєвропейських країнах – 89%. На сьогодні у країнах – основних реципієнтах іноземної робочої сили частка іноземців

становить 5-20% загальної чисельності населення, або 10-25% економічно активної його частини. На період до 2050 р. найбільше потребуватимуть компенсаторної нетто-імміграції такі країни, як Німеччина (майже 45 тис. осіб на 1 млн. жителів щороку), Італія (39,8 тис.), Франція (30,4 тис.), США (43,2 тис.), Японія (82,6 тис.).

У світі сформувався 6 ключових центрів тяжіння робочої сили: 1) США і Канада; 2) країни Західної та Північної Європи; 3) нафтовидобувні країни Близького Сходу; 4) країни Азіатсько-Тихоокеанського регіону; 5) країни Латинської Америки; 6) центр тяжіння, що формується, представлений групою окремих країн Південної та Центральної Африки. На 2015-2016 рр. чисельність міжнародних мігрантів оцінювалася на рівні більше ніж 250 млн. осіб, приблизно 3,5% світового населення, що дає підстави стверджувати, що транскордонні міграційні процеси набувають значних масштабів і відповідно наслідків, характеризуючись як соціально-економічними перевагами, так і негативними наслідками для країн-донорів і для країн-реципієнтів.

Для країн Східної Європи нині переважно характерна еміграція населення та робочої сили, лише Чехія, Росія та (певною мірою) Білорусь та Словаччина є переважно країнами-реципієнтами. В останні роки зростає міграційна привабливість Польщі. Загалом істотний соціально-економічний та культурний потенціал країн Східної Європи дає змогу сподіватися, що за умов успішної адаптації та імплементації досвіду формування та реалізації механізмів міграційної політики розвинених країн світу, а також поступального соціально-економічного розвитку вони мають можливість стати новим масштабним центром тяжіння робочої сили.

Україна є однією з найбільших країн еміграції, кількість зовнішніх трудових мігрантів за даними різних опитувань становить від 700 тис. до 1,5 млн. осіб і більше. Міграційні процеси в Україні характеризуються збільшенням обсягу довгострокової трудової міграції до США й Канади, а також збільшенням короткострокової трудової міграції до регіону ЄС і зниженням її до країн СНД; збільшенням частки жінок, молоді, мешканців великих міст та представників областей північної, східної та центральної України серед мігрантів.

У 2014 р. в Україні виникає нова хвиля міграції – внутрішньо переміщені особи з тимчасово окупованої території та районів проведення антитерористичної операції. За даними Державної служби України з надзвичайних ситуацій станом на кінець березня 2017 р. їх кількість становила 1065 тис. осіб. За даними Мінсоцполітики їх кількість перевищує 1,6 млн. осіб. За даними ООН кількість біженців і внутрішньо переміщених осіб в Україні (з урахуванням тих, хто переїхав в інші регіони України, та тих, хто виїхав за межі країни) становить 1,8 млн. осіб. Тобто поточні тенденції ілюструють збільшення внутрішньої міграції, за якої мешканці Донбасу (та меншою мірою Криму) мігрують на підконтрольну Уряду України територію. Однак в довгостроковому періоді за умови подальших протистоянь на сході України та проблемних стосунків з Росією можна очікувати прискорення зовнішньої міграції. Таким чином, події на сході України вплинули не тільки на внутрішньодержавний перерозподіл населення, але й на зовнішню трудову міграцію українців.

У розділі 3 «Оцінка асиметричності міграційних процесів та її взаємозв'язків з соціально-економічним розвитком» досліджено взаємозв'язок регіональної асиметрії міграційних процесів та інших складових соціально-економічного розвитку, зокрема інвестиційної привабливості країн, а також проаналізовано асиметричність міграційних процесів в Україні та визначено шляхи її пом'якшення.

При формуванні світового господарства розвиваються міжнародні економічні відносини, які перш за все характеризуються міжнародним рухом (переміщенням) капіталу в грошовій або товарній формі з одних країн до інших, причому надлишок капіталу спрямовується до країн, які відчувають його дефіцит. Тому міжнародний рух капіталу взаємопов'язаний з міжнародною торгівлею та міграцією робочої сили. Рух капіталу здійснюється у трьох формах: міжнародних інвестицій, міжнародного кредиту та офіційної допомоги розвитку (рис. 2), серед яких домінуючою є перша з названих форм.

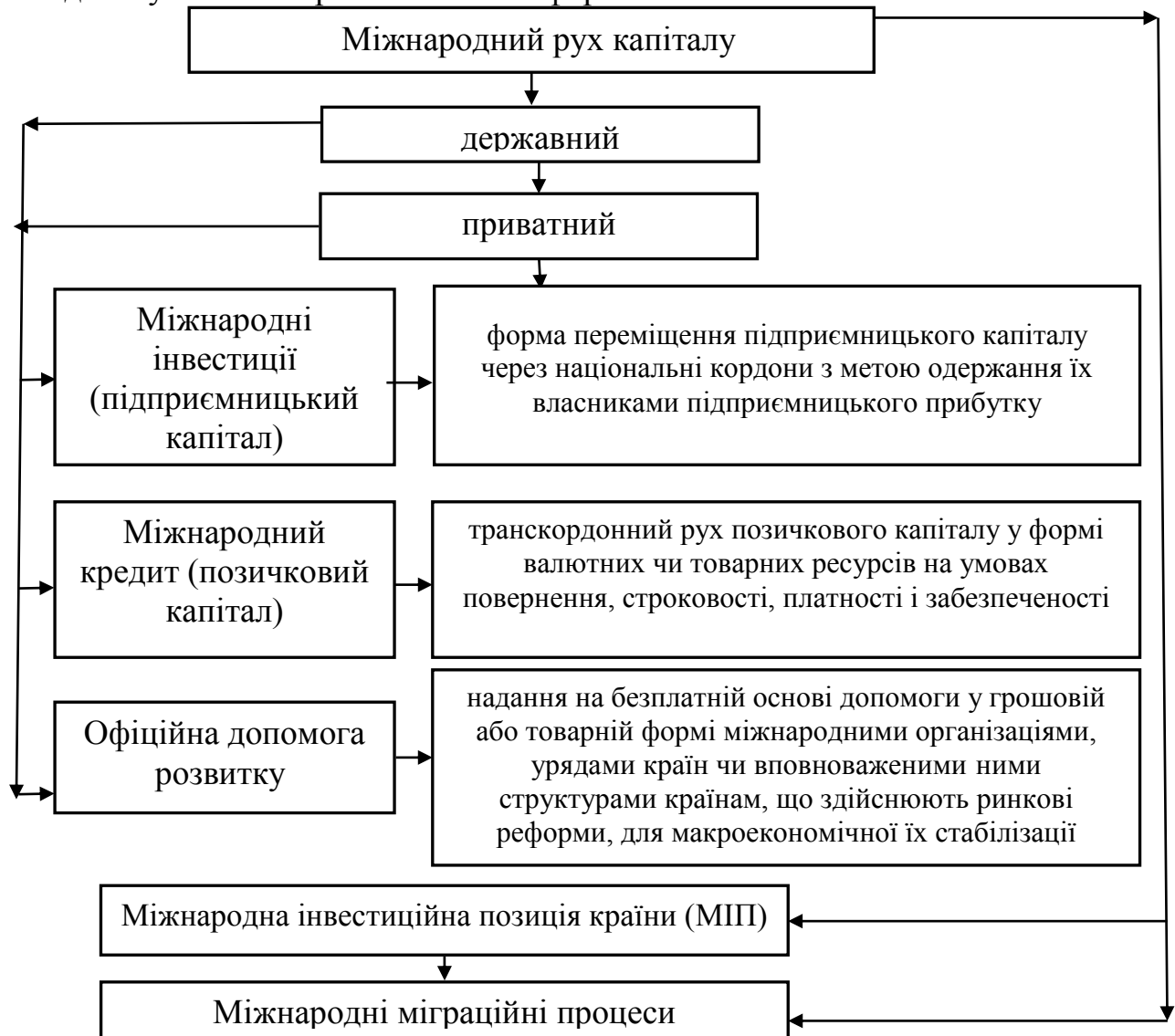

Рис. 2. Форми міжнародного руху капіталу

Джерело: розроблено автором

Нами висувається гіпотеза про наявність тісного зв'язку між параметрами міжнародних міграційних потоків та міжнародної інвестиційної позиції країн

(МІП). Для підтвердження цієї гіпотези необхідно довести, що стрімкий соціально-економічний розвиток країн все більше притягує міграційні потоки. Дослідження проводилось на прикладі країн Східної Європи. Для аналізу використано відносний показник – частка МІП у ВВП.

Дослідження залежності між загальним коефіцієнтом сальдо міграцій та часткою МІП у ВВП здійснено за поліноміальними функціями, які апроксимують відповідні часові ряди динаміки МІП/ВВП (вісь абсцис) і сальдо міграцій/населення (вісь ординат). Моделювання взаємозв'язку між часткою МІП у ВВП (факторна ознака) та загальним коефіцієнтом сальдо міграцій населення (результативна ознака) дало змогу виявити стійку тенденцію до збільшення величини результативної ознаки із зменшенням факторної (рис. 3).

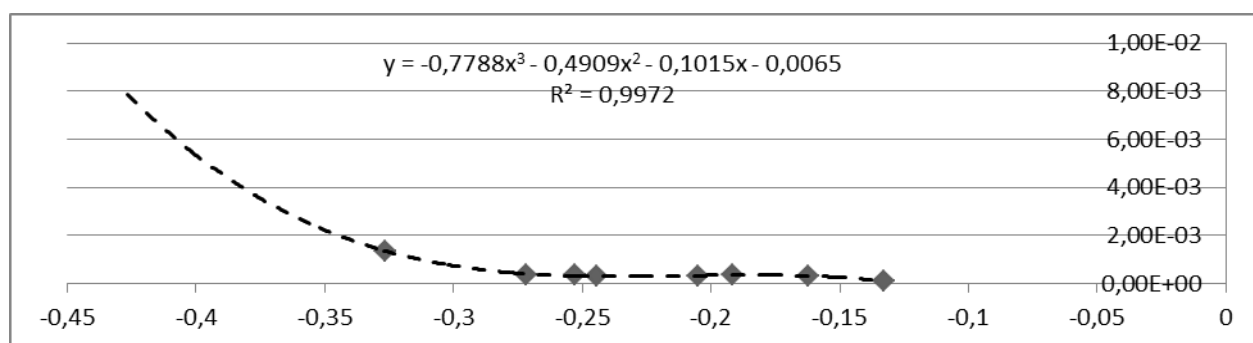

Рис. 3. Залежність загального коефіцієнта сальдо міграції населення України від частки міжнародної інвестиційної позиції у ВВП

Джерело: Розроблено автором

Виявлена залежність є дуже тісною, причому рівень надійності моделі є вищим порівняно з аналогами, що описують відповідну залежність для інших країн Східної Європи. Представлена модель свідчить, що динаміка факторного показника більш, ніж на 99,7% пояснює мінливість результативного показника. Таким чином гіпотеза про визначальний вплив змін МІП на трансформації міграційного приросту для України повністю підтвердилася. Разом з тим, для низки східноєвропейських країн подібна залежність не спостерігається.

Оцінка рівня асиметрії міграційних процесів у регіонах України здійснена для умов 2013 р., оскільки, по-перше, у пізніші роки дані по АР Крим та м. Севастополю відсутні, а дані по Донецькій та Луганській областях є неповними, а, по-друге, поява численних контингентів внутрішньо переміщених осіб призвела до того, що статистика реєстрації/зняття з реєстрації за місцем проживання не повною мірою відображає реальні масштаби міжрегіональної міграції. Згідно з розрахунками усім регіонам України притаманна значна правостороння асиметрія розподілу як прибулих до регіону, так і вибулих з нього (усі показники є додатними та більшими за 0,5). Тобто міжрегіональна міграція в Україні характеризується концентрацією мігрантів у відносно невеликій кількості найбільш масових потоків при незначних параметрах більшості міжрегіональних міграційних контактів. Найвищі значення коефіцієнтів асиметрії фіксуються у регіонах, прилеглих до столиці, де внутрішні міграційні зв'язки цієї групи

регіонів є значно сильнішими, ніж з регіонами за межами цієї групи, а також у Севастопольській міськраді, де спостерігається високий рівень концентрації міграційних зв'язків з сусідньою АР Крим (майже половина міжрегіональних мігрантів як по прибуттю, так і по вибуттю). Різні міграційні потоки відрізняються між собою не лише за обсягами, але й за структурою мігрантів. Разом з тим, різких відмінностей у віковій структурі між прибулими та вибулими у жодному регіоні України не виявлено. Тобто, прояви диспропорційності регіональної міграційної асиметрії в Україні відсутні.

Показники відносного сальдо, що відповідають рівню надмірної асиметрії, також не спостерігалися у жодному регіоні України принаймні кілька десятиліть. Однак, як уже зазначалося, статистика реєстрації/зняття з реєстрації за місцем проживання не враховує переміщення ВПО, які набули в Україні значних масштабів. Умовно приймемо, що чисельність ВПО, розміщених в регіонах України станом на кінець 2015 р. (дані ДСНС України), є прибулими до відповідних регіонів протягом 2014-2015 рр., не врахованими статистикою реєстрації/зняття з реєстрації за місцем проживання, і що протилежний потік відсутній (фактично він представлений поодинокими випадками). Базуючись на цьому припущенні, розрахуємо умовні (з врахуванням ВПО) загальні коефіцієнти сальдо міграцій по регіонах України в середньому за 2014-2015 рр. (табл. 2).

Як бачимо, надмірна міграційна асиметрія спостерігається у двох областях – Луганській та Харківській. При цьому реальна міграційна напруга на Луганщині є значно більшою, оскільки показник обчислено відносно розрахункової чисельності населення Луганської області в цілому, тоді як навантаження внутрішньо переміщеними особами зазнають лише мешканці підконтрольної уряду України частини Луганщини. Подібною є ситуація на Донеччині, де реальна міграційна асиметрія вочевидь наближається до рівня надмірності. Отже, масштабність руху ВПО та їх підвищена концентрація в окремих регіонах України призводять до надмірної регіональної асиметрії міграційних процесів в Україні, яка до 2014 р. не спостерігалася.

Ще одним аспектом асиметричності міграційних процесів в Україні є нерівномірність переказів трудових мігрантів. В Україні за даними різних опитувань до відкриття чи розширення бізнесу за рахунок зароблених за кордоном коштів вдаються лише 7-8% мігрантів. Причина полягає в недостатніх для серйозних інвестицій сумах заробітків, недоступності дешевих кредитів, несприятливому для малого бізнесу інвестиційному кліматі в країні. Офіційні дані НБУ за 2011–2015 роки свідчать про збільшення частки грошових переказів неформальними каналами та збільшення частки переказів, що надійшли через міжнародні платіжні системи.

Загальні коефіцієнти сальдо міграцій за регіонами, 2014-2015 рр. (в середньому за рік), ‰

Регіони України	Фактичний коефіцієнт	Умовний коефіцієнт (з врахуванням ВПО)
Вінницька	0,3	2,2
Волинська	0,4	1,5
Дніпропетровська	-0,1	6,4
Донецька	-2,3	4,3
Житомирська	-0,7	0,7
Закарпатська	-1,0	-0,2
Запорізька	-0,5	9,0
Івано-Франківська	1,1	1,9
Київська	6,5	13,3
Кіровоградська	-0,8	2,4
Луганська	-3,1	24,1
Львівська	0,6	1,7
Миколаївська	0,4	2,2
Одеська	1,2	4,8
Полтавська	0,7	5,7
Рівненська	-0,4	0,3
Сумська	-0,6	3,1
Тернопільська	0,2	0,8
Харківська	2,4	21,2
Херсонська	-0,5	2,1
Хмельницька	-0,1	1,3
Черкаська	0,0	2,8
Чернівецька	1,3	2,1
Чернігівська	-0,1	2,9
Київ	4,8	8,2

Примітка. Дані по АР Крим та м.Севастополю відсутні.

Джерело: розрахунок автора за даними Держстату України та ДСНС України

У таблиці 3 представлена удосконалена класифікація напрямів використання міграційного капіталу в залежності від міри корисності для соціально-економічного розвитку України.

Звертаємо увагу, що більша корисність інвестицій в економіку порівняно з витратами на поточне споживання чи поліпшення житлових умов полягає, крім іншого, в тому, що вони сприяють згладжуванню негативних наслідків асиметричності розподілу грошових переказів. Придбання трудовим мігрантом засобів виробництва в країнах перебування з метою їх подальшого використання в Україні потенційно є не менш корисним для соціально-економічного розвитку країни, ніж прямі інвестиції у вітчизняну економіку. Відповідно воно віднесене до максимально корисних напрямів використання міграційного капіталу.

На сучасному етапі найбільшими міграційними викликами для соціально-економічного розвитку України є високий рівень концентрації ВПО в окремих регіонах та низька ефективність залучення грошових переказів в економіку. Стратегічною метою державної міграційної політики України, на наш погляд, має бути максимальне використання результатів міграцій в інтересах розвитку та пом'якшення негативних проявів регіональної асиметрії міграційних процесів.

Класифікація напрямів використання заробітків зовнішніх трудових мігрантів в залежності від міри корисності для соціально-економічного розвитку України

Групи мігрантів	Напрями використання заробітків
Максимально корисні	<ul style="list-style-type: none"> • відкриття власної справи в Україні • інвестиції у економіку України, у т.ч. спільне з державою фінансування проектів • придбання засобів виробництва в країнах перебування для подальшого використання в Україні • відкриття банківських рахунків в Україні
Корисні	<ul style="list-style-type: none"> • оплата навчання/лікування членів домогосподарства • будівництво/реконструкція будинку або квартири • витрати на поточне проживання в Україні • витрати на благодійництво в Україні
Умовно корисні	<ul style="list-style-type: none"> • заощадження • поточні витрати в країнах перебування • витрати на переміщення до/з країни працевлаштування
Некорисні	<ul style="list-style-type: none"> • придбання/будівництво житла в країнах перебування • відкриття власної справи в країнах перебування

Джерело: розроблено автором

Міграційний капітал має стати ресурсом економічного розвитку, а не засобом посилення майнового розшарування. Підвищення ефективності використання грошових переказів потребує звільнення від мита засобів виробництва, які ввозяться зовнішніми трудовими мігрантами з метою використання у власному бізнесі, а також розробки та введення в дію програми сумісного фінансування державою та трудовими мігрантами на паритетних засадах проектів з підтримки власної справи та місцевого розвитку. Важливо також створити привабливі умови для розміщення трудовими мігрантами коштів у вітчизняних банках (на принципах позитивної дискримінації).

Так само важливо, щоб внутрішньо переміщені особи стали ресурсом пом'якшення демографічної кризи у депресивних регіонах, а не джерелом напруги на ринку праці та в інших сферах. Для стимулювання розселення ВПО у регіонах з найгіршими параметрами демографічного розвитку, зокрема у сільській місцевості, пропонується:

1. Встановити додаткову допомогу для ВПО, які погоджуються на переїзд до рекомендованого місця проживання.
2. Розробити механізм надання у довгострокову оренду землі для ВПО у демографічно депресивних регіонах.
3. Надавати пільгові кредити на купівлю/облаштування житла для ВПО, які переселяються до відповідних регіонів.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі проведено теоретичне узагальнення питань регіональної асиметрії міграційних процесів та запропоновано нове вирішення важливого науково-практичного завдання, що полягає у подальшому розвитку теоретичних підходів до вивчення міграційних процесів, його методичного забезпечення та в розробці практичних рекомендацій з регулювання міграцій. Проведене дослідження дало змогу сформулювати такі висновки теоретичного та науково-практичного характеру.

1. Узагальнення існуючих підходів до дослідження міграційних процесів дало змогу запропонувати уточнене визначення феномену міграції населення як зміни місцеперебування осіб, яка супроводжується трансформацією їх соціально-економічного статусу в умовах зміни соціальної, освітньої, виробничої, інноваційно-інвестиційної, інституціональної та інформаційно-комунікаційної інфраструктури при переміщенні від території вибуття до території прибуття; інтенсивність відповідних переміщень (за умови добровільного характеру міграції) є прямо пропорційною відмінностям в умовах життя між двома територіями та обернено пропорційною відстані між ними. Дане визначення враховує як економічні та просторові аспекти формування міграційних процесів, так і наслідки для мігрантів.

2. У дисертації здійснено спробу більш глибоко проаналізувати форми асиметрії міграційних процесів. Останню ми визначаємо як нерівномірність потоків міграцій внаслідок різниці привабливості окремих країн (регіонів) для мігрантів в умовах асиметричності глобалізаційного розвитку. Обґрунтовано, що асиметрію необхідно досліджувати на двох рівнях: на рівні сукупності міграційних потоків, де асиметрія може набувати правостороннього або лівостороннього характеру і оцінюватися за допомогою коефіцієнта асиметрії, та на рівні укрупнених потоків, на якому виділяються такі її форми, як додатна та від'ємна, а індикаторами слугують сальдо міграцій, загальний коефіцієнт сальдо міграцій та коефіцієнт результативності міграцій.

3. Важливим чинником асиметрії міграційних процесів є міграційна політика держав світу, яку можна представити за двома напрямками: імміграційна політика та еміграційна політика. Імміграційна політика включає в себе такі складові: інтеграційну політику; політику натуралізації; політику сприяння поверненню іммігрантів у країни їх походження; політику возз'єднання сім'ї; політику щодо залучення висококваліфікованих працівників. Еміграційна політика об'єднує політику щодо подвійного громадянства; політику стимулювання повернення громадян на батьківщину; політику залучення інвестицій з діаспори. Питання проведення виваженої міграційної політики є засобом подолання негативних наслідків асиметрії міграційних процесів.

4. Основні міграційні переміщення у світі проходять з країн, що розвиваються, до економічно розвинених країн та між країнами, що розвиваються. В результаті багаторічних міграцій сформувалися шість світових центрів тяжіння мігрантів, з яких два утворені економічно розвиненими країнами,

один – сукупністю економічно розвинених країн та країн, що розвиваються, ще три – групами найбільш благополучних країн, що розвиваються, у своїх регіонах світу. В перспективі за певних умов можливе формування сьомого центру тяжіння населення та робочої сили на базі країн Східної Європи, окремі з яких (в першу чергу Польща та Чехія) уже сьогодні стають країнами-реципієнтами мігрантів.

5. Сучасні міграційні процеси в Україні сформувалися під впливом соціально-економічного розвитку та геополітичних трансформацій останніх десятиліть. Найбільш масштабними міграційними потоками є зовнішня трудова міграція, рух внутрішньо переміщених осіб та вимушена міграція за межі країни з регіонів бойових дій. Міграція є важливим чинником демографічного розвитку України, сприяючи перерозподілу населення між регіонами. Крім того, перекази мігрантів є важливим джерелом валютних надходжень і перспективним чинником соціально-економічного розвитку України. В процесі дослідження обґрунтовано, що максимально корисними напрямками використання міграційного капіталу для соціально-економічного розвитку України є відкриття власної справи в Україні; інвестиції у економіку України, у т.ч. спільне з державою фінансування проектів; придбання засобів виробництва в країнах перебування для подальшого використання в Україні; відкриття банківських рахунків в Україні. При цьому інвестиції в економіку, крім іншого, сприяють згладжуванню негативних наслідків асиметричності розподілу грошових переказів.

6. В ході дослідження була висунута гіпотеза про наявність тісного зв'язку між міграційним балансом та показником відношення міжнародної інвестиційної позиції країн до ВВП. Оцінка залежності загального коефіцієнта сальдо міграцій від співвідношення МІП до ВВП, здійснена для країн Східної Європи за поліноміальними функціями, які апроксимують відповідні часові ряди динаміки, підтвердила дану гіпотезу лише частково: в низці країн така залежність відсутня, в інших тенденція до зміни результативного показника із трансформацією факторного є нестійкою. При цьому саме в Україні спостерігається найбільш тісна і стійка залежність сальдо міграцій від міжнародної інвестиційної позиції, яка має обернений характер.

7. Головними викликами для соціально-економічного розвитку України у сфері трудової міграції є низька ефективність використання грошових переказів, поширення майнового розшарування в регіонах високої інтенсивності зовнішньої трудової міграції, втрати населення та робочої сили внаслідок переходу трудової міграції у постійну. За останні роки суттєвою міграційною проблемою стали великі масштаби і нерівномірний розподіл ВПО по регіонах України. Якщо до 2013 р. включно в Україні (навіть попри наявність масштабної зовнішньої трудової міграції) не спостерігалось надмірної форми регіональної міграційної асиметрії, то нині вона з'явилася як наслідок руху внутрішньо переміщених осіб. Отже, ключовими напрямками міграційної політики України як засобу пом'якшення негативних проявів регіональної асиметрії міграційних процесів є ефективне залучення міграційного капіталу в економіку України та використання людських ресурсів ВПО для покращення демографічної ситуації в регіонах, які цього потребують.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У наукових фахових виданнях:

1. Корнієнко О.О. Міграційна політика України в системі глобального розвитку світової економіки / О.О. Корнієнко // Управління сучасним містом. Київ. – 2013. – Вип. 3-4/7-12(51-52). – С. 51-56. (0,5 д.а.).

2. Корнієнко О.О. Аналіз регіональної міграційної асиметрії в країнах Східної Європи / О.О. Корнієнко // Глобальні та національні проблеми економіки.- Миколаївський національний університет імені В.О.Сухомлинського. – 2014. – С. 959-964. (0,5 д.а.).

3. Корнієнко О.О. Вплив основних макроекономічних показників на сучасні міграційні потоки в умовах глобалізації / О.О. Корнієнко // Формування ринкових відносин в Україні. – Науково-дослідний економічний інститут, 2015. – Вип. 3(166). – С. 64-69. (0,5 д.а.).

У наукових фахових виданнях, зареєстрованих в міжнародних наукометричних базах даних:

4. Корнієнко О.О., Блудова Т.В. Взаємозв'язок показників міграції та міжнародної інвестиційної позиції України/ О.О. Корнієнко, Блудова Т.В. // Бізнес-Інформ (Ulrichsweb Global Serials Directory, Research Papers in Economics, РИНЦ, Index Copernicus, Directory of Open Access Journals, CiteFactor, Academic Journals Database, Research Bible, Соціонет, Open Academic Journals Index, GetInfo, BASE, OpenAIRE, SUNCAT Union Catalogue, COPAC Union Catalogue, J-Gate, Open Access Library, Scientific Indexing Services, Advanced Science Index, Академія Google, InfoBase Index, WorldCat). – 2015. – № 4. – С.130-137 (0,8 д.а., особисто автору належить 0,6 д.а.: проведено аналіз основних макроекономічних показників України, представлено динаміку відношення МПП до ВВП, розглянуто структуру основних міграційних потоків України).

5. Корнієнко О.О. Особливості сучасного етапу міжнародних міграційних процесів / О.О. Корнієнко // Економічний простір (Index Copernicus, Google Scholar, Advanced Science Index). – 2015. – №104. – С.28-43 (1,6 д.а.).

В інших виданнях:

6. Корнієнко О.О. Співставлення рівнів соціально-економічного розвитку країн – передумови аналізу міграційної асиметрії / О.О. Корнієнко // Друга міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання економічних наук (13-14 березня 2015 р.). – Херсон: вид. дім «Гельветика». – 2015. – Ч.1. – С. 84-88 (0,2 д.а.).

7. Корнієнко О.О. Роль міграції населення в демографічному розвитку України / О.О. Корнієнко // Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток нової економічної системи на світовому, державному та регіональному рівнях» (Львів, 30 січня 2015 р.). – Львів: ЛЕФ, 2015. – Ч.2. – С.44-47 (0,2 д.а.).

8. Корнієнко О.О. Кластерний аналіз міграційних потоків в межах України / О.О. Корнієнко // Міжнародна науково-практична конференція «Зовнішні та внутрішні фактори впливу на економічну систему країни» (Київ, 31 січня

2015 р.). – К.: ГО «Київський економічний науковий центр», 2015. – Ч.2. – С.16-20 (0,3 д.а.).

9. Корнієнко О.О. Функціональна залежність сальдо міжнародної міграції від міжнародної інвестиційної позиції України / О.О. Корнієнко // Міжнародна науково-практична конференція «Євроінтеграція економіки України: виклики та рішення» (Дніпропетровськ, 20-21 лютого 2015р.) // Національний гірничий університет. – Дніпропетровськ: вид. дім «Гельветика». – 2015. – С.147-150 (0,2 д.а.).

10. Корнієнко О.О. Моделювання регіональної міграційної асиметрії / О.О. Корнієнко // Міжнародна науково-практична конференція «Наукові засади ресурсозбереження в системі антикризового управління і відтворення економіки» (Хмельницький, 30-31 січня 2015 р.). Університет економіки і підприємництва. – Хмельницький: вид. дім «Гельветика». – 2015. – С.90-93 (0,2 д.а.).

АНОТАЦІЯ

Корнієнко О.О. Соціально-економічний аспект регіональної асиметрії міграційних процесів. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.07 - демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика. Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАНУ. – Київ, 2018.

Дисертацію присвячено питанням теоретичного узагальнення сутності регіональної асиметрії міграційних процесів та поглиблення науково-методичних положень її дослідження. Удосконалено понятійний апарат міграційних досліджень, зокрема дано авторське визначення термінів «міграція населення», «асиметрія міграційних процесів», «регіональна асиметрія міграційних процесів». Визначено підходи до аналізу форм асиметрії міграційних процесів на різних рівнях дослідження, зокрема обґрунтовано необхідність дослідження міграційної асиметрії як на рівні сукупності міграційних потоків, так і на рівні укрупнених потоків, кожному з яких відповідає особливий набір форм асиметрії і специфічні показники її оцінки.

Проаналізовано тенденції міграцій населення у світі, зокрема у країнах Східної Європи. Здійснено оцінку міграційної ситуації в Україні. Досліджено взаємозв'язок міграційного сальдо та міжнародної інвестиційної позиції країни, зокрема розроблено модель, що обґрунтовує закономірність зростання відносного міграційного сальдо із зниженням показника відношення міжнародної інвестиційної позиції України до ВВП. Проведено оцінювання факторів впливу на регіональну міграційну асиметрію, зокрема виявлено вплив ВПО на асиметричність міграційних процесів в Україні. Розроблено класифікацію напрямів використання міграційного капіталу. Запропоновано рекомендації щодо пом'якшення негативних проявів регіональної асиметрії міграційних процесів.

Ключові слова: регіональна асиметрія міграційних процесів, форми асиметрії, коефіцієнт асиметрії, міжнародна інвестиційна позиція, сальдо міграції.

АННОТАЦИЯ

Корниенко Е.А. Социально-экономический аспект региональной асимметрии миграционных процессов. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.07 - демография, экономика труда, социальная экономика и политика. Институт демографии и социальных исследований им. М.В. Птухи НАНУ. - Киев, 2018.

Диссертация посвящена вопросам теоретического обобщения сущности региональной асимметрии миграционных процессов и углубления научно-методических положений ее исследования. Усовершенствован понятийный аппарат миграционных исследований, в частности дано авторское определение терминов «миграция населения», «асимметрия миграционных процессов», «региональная асимметрия миграционных процессов». Авторское определение термина «миграция населения», в отличие от существующих, учитывает такие особенности процесса, как сопровождение его изменениями социально-экономического статуса индивида и формирование миграций под действием взаимосвязи разницы социально-экономических условий в регионах выбытия и прибытия и территориальной удаленности между ними. Авторские дефиниции терминов, связанных с исследованием асимметричности миграционных процессов, акцентируют внимание на последствиях миграционной асимметрии для социально-демографического развития. Определены подходы к анализу форм асимметрии миграционных процессов на различных уровнях исследования, в частности обоснована необходимость исследования миграционной асимметрии, как на уровне совокупности миграционных потоков, так и на уровне укрупненных потоков, каждому из которых соответствует особый набор форм асимметрии и специфические показатели ее оценки. Проанализирована миграционная политика стран мира как фактор асимметрии миграционных процессов и средство преодоления его негативных последствий.

Проанализированы тенденции миграции населения в мире, в частности в странах Восточной Европы. Осуществлена оценка миграционной ситуации в Украине. Исследована взаимосвязь миграционного сальдо и международной инвестиционной позиции страны, в частности разработана модель, обосновывающая закономерность роста относительного миграционного сальдо со снижением показателя отношения международной инвестиционной позиции Украины к ВВП. Проведена оценка факторов влияния на региональную миграционную асимметрию, в частности выявлено влияние ВПЛ (внутренне перемещённых лиц) на асимметричность миграционных процессов в Украине. Разработана классификация направлений использования миграционного капитала, в зависимости от степени полезности для социально-экономического развития Украины, которая учитывает не только направления использования денежных переводов, но и расходов, осуществленных в странах пребывания. Как максимально полезные, определены те направления использования заработанных мигрантами средств, которые связаны с открытием и развитием собственного дела, а также с прямыми инвестициями в экономику страны. Определены главные

миграционные вызовы для социально-экономического развития Украины. Обоснованы ключевые направления миграционной политики Украины. Предложены рекомендации по смягчению негативных проявлений региональной асимметрии миграционных процессов.

Ключевые слова: региональная асимметрия миграционных процессов, формы асимметрии, коэффициент асимметрии, международная инвестиционная позиция, сальдо миграции.

ABSTRACT

Korniienko EA Socio-economic aspect of regional migration processes asymmetry. - Manuscript.

A Thesis for the Academic Degree of Candidate of Economic Sciences in specialty 08.00.07. – Demography, labour economics, social economics and politics. Ptoukha Institute for Demography and Social Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine - Kiev, 2018.

The thesis is devoted to the questions of theoretical generalization of the migration processes regional asymmetry essence and deepening of scientific and methodological positions of its research. The conceptual apparatus of migration research has been improved, in particular, the author gives the definitions of the terms “population migration”, “migration processes asymmetry”, “regional asymmetry of migration processes”. The approaches to the analysis of the migration processes asymmetry forms at different research levels are determined, in particular, the necessity of migration asymmetry research is substantiated of both at the level of the aggregate migratory flows and at the level of enlarged flows, each of which corresponds to a special set of asymmetry forms and specific indicators of its estimation.

The tendencies of population migration in the world, in particular, in Eastern European countries, are analyzed. An assessment of the migration situation in Ukraine is carried out. The interconnection of the migration balance and the international investment position of the country is explored, in particular, it is developed the model that substantiates the growth of the relative migration balance with a decrease of the Ukraine's international investment position ratio to GDP. The estimation of influence factors on the regional migration asymmetry is conducted, in particular, the influence of IDP (internally displaced persons) on the Ukraine migration processes asymmetry is revealed. The classification of directions of the migration capital usage is developed. The recommendations for mitigating the negative manifestations of the migration processes regional asymmetry are suggested.

Key words: regional migration processes asymmetry, asymmetry forms, asymmetry coefficient, international investment position, net migration rate.